

más mellé állított embereken, s társadalmi jelenségeken szétárad.

Szerencsés téma gyarló kivitelben *Henri Bordeaux* regénye: Testnek feltámadása (Pallas). Egy ifjú katona elesik az elzászi harcokban. Jelentkezik menyasszonya, ki nemcsak vőlegényét veszette el, hanem leendő gyermeke apját. A leánynak egyetlen megértője az özvegy, az elesett hős anyja, de ellenük van az egész filiszter környezet, mely bizonyára tiltakozni fog a test feltámadása ellen. Az özvegy magához veszi a leányt s hűtlenné vált eselédjei, emberei előtt büszkén tartja fel az új embert, fia folytatását.

A hálás téma formátlan viasszá lágyul *Henri Bordeaux* kezében. Lassú, szintelen fejezeteken keresztül halunk egy titokról, melyet már az első lapokon sejtünk s kelletlenül hamarabb megtudunk. Am az író ezt nem veszi tudomásul s tovább titkolódik. Mindaz, ami ennek az ismert titoknak kézzelfogható felfedését késlelteti, vértelen epizódok sora. A lokálpatriotizmus bizonytalan alakjai untatnak; az elzászi nép háborús tüze nem hevít át; a harci események rajza legtöbbször száraz frontjelentéssé apad. Az alakok is csak beszélnek, minden jellemzőbb szenvedély nélkül; drámai feszültség, csúcspont sehol. A titokra épített s hamarosan ízetlenné vált esemény epikus szélességgel halad előre, mindennapi apróságok közt, melyek néha túlságosan túlnőnek a mese szűk keretén. Kiemelkedő személy egy sincsen, pedig hivatott író kezében a két nőből minden, a konvención esett sérelem mellett hatalmas regényalak válhatott volna.

Vajthó László.

Szász Károly: Emlékezés a vörös uralomra. Minden emlékiratszerű mű, éppen mert egyéni élményeket ad elő, természetszerűleg egocentrikus jellegű s így ritkán ment az elfoglaltság vagy fontoskodás hibáitól, mi miatt közlései az olvasó részéről tompításra szorulnak. Szász Károly könyvével szemben ily eljárásra semmi szükség. Huszonhárom fejezete mind a szerzőnek a proletárdiktatúra alatti keserves tapasztalatairól szól, de olyan tárgyilagos-ságallal, aminővel egy érdemes közéleti mult után csak kiválóan egyen-

súlyozott lélek képes visszaemlékezni a rajta esett sérelemre.

Szász Károlyt kétszer fogták el a vörös uralom hatalmasai s bár testi épségében nem okoztak kárt, bánásmódjuk fokozottabb mértékben is érthetővé tenné azt az erkölcsi főlháborodást, mellyel az „emlékezés” ezt a népboldogító korszakot megbélyegzi. Hogy a derűsnek nem mondható tárgy előadásbeli komorsága közben, helyenként szinte a humorig enyhül, az már az egészséges lélekben gyökerező iráskészséget dicséri. A könyv, a szerzőn kívül, közéletünknek egész sereg kiválóságáról mond el igen érdekes epizódokat; ez egyfelől forrásértékét növeli, másfelől valószínűvé teszi, hogy széles körben nagy érdeklődéssel fogják olvasni.

V. M.

Angyal Dávid: Tanulmányok. („Kultúra és Tudomány.”) E kis kötet az írónak a *Budapesti Szemlében* és *Magyar Figyelőben* megjelent tanulmányait tartalmazza s így az író nevének kívül a dolgozatok megjelenési helye is mintegy ajánlja őket s biztosítja komolyságukat és tudományos színvonalukat. Négy tanulmányt gyűjtött össze Angyal Dávid s ezek cím szerint a következők: Shakespeare kisebb költeményei, Deák Ferenc emléke és a katonai kérdés, Gróf Széchenyi István történeti eszméi, Gróf Teleki László öngyilkossága. Látnivaló, hogy már a dolgozatok címén is rajt van a ma már oly gyakran visszasóvárgott mult patinája. De van ebből valami az író stílusán is, mely gyökeres magyarsága és rendkívüli szabatosága mellett is egy-egy szóval, vagy fordulattal kedvesen árulja el néha a dolgozatok életkorát, azt, hogy pl. az egyik tanulmány csaknem félszázaddal ezelőtt született s nyelvünk ez idő alatt ha nem is fejlődött: megmozdult s e mozdulattal nem egy oly szólás is lehullott róla, melyet örömmel szemlélnénk rajta ma is s mely íme Angyal Dávid nyelvén még mint friss gyümölcs pompázik. Ez egyik-másik fordulatában kissé régies nyelv kitünően símul a tanulmányok tárgyához, korhű és jól szabott ruha rajta, sujtas és zsinór nélkül, mintha csak arra törekednék, hogy minél egyszerűbb és mégis minél plasztikusabb legyen. Angyal Dávid írásait

s így e tanulmányait is stílusának cicomátlansága, csaknem puritán egyszerűsége jellemzi, de azért ez egyszerűségben van művészet, mert erő van benne. Mondatai oly határozottan, biztosan, oly súllyal hangzanak, mint megannyi kalapácsütés. Akár érveket sorakoztat egymás után, akár ellenfele érveit cáfolja, mindig kiérezni mondataiból az erő bátorságát és tudatosságát s az olvasó az érvek és bizonyítékok útvesztőjében is bizalommal követi sohasem tétovázó kalauzát.

Angyal stílusának e határozottsága nem fölvetett modor: következőképpen ez annak, hogy teljességgel ura a tárgynak, amelyről szól, s ítéletében is a biztosság ereje van meg. Akár Shakespeare szonettjeiről ír, akár Teleki öngyilkosságáról — mind a két dolgot aránylag rövid —, Angyal e pár lapra terjedő tömör tanulmányokban is éreztetni tudja, hogy tárgya egész anyagát áttekintette s az olvasó számára tudásának csak leglényegét hozza el: az eredményt. E két tanulmánynál is több becsvágygal, hatalmasabb anyaggyűjtéssel és lelkesedéssel készült másik két tanulmánya: Deák és a katonai kérdés, meg a Széchenyi történeti eszméiről szóló. Az előbbiben kimutatja, hogy Deák úgy értelmezte az 1867-iki törvényt, mint a halála után következő kormányok s a törvény „nyirbálását és aláadását fejlesztés címén a nemzet becsületével össze nem férő, káros eljárásnak tartotta“. Ha e dolgot tárgya természeténél s a viszonyok változásánál fogva első megjelenése óta vesztett is időszerűségéből, arra nézve, aki akár Deák alkotásáról, akár hazánk újabb történetének egy fejezetéről szabatosan megrajzolt képet akar nyerni, igen tanulságos Angyal tárgyilagossága és meggyőző okfejtése. Érveit Deák nyilatkozataiból és beszédeiből meríti s így következtetéseit egy biztos alapon induló szillogizmus erejével hatnak. E tanulmánnyal csak a Széchenyiről szóló vetekszik értékére nézve. Ez markolja a legnagyobb anyagot s mondhatnók: a legérdekesebbet. Széchenyi szellemét egy-egy napilapunk ma is állandoan idézi s úgy tetszik, e szellem mint erőforrás közelebb áll hozzánk más nagy emberünkénél. Angyal Széchenyi

gondolkodásának egyik legérdekesebb termelését vizsgálja: történeti eszméit. Tudvalevő, hogy ezek megbecsülésében igen különböző volt írónk felfogása. Széchenyi tisztelői közt „némelyek történeti felfogását a nagy szellem gyöngyöden érintendő hibái közé sorolják“, mások még életében épp ez oldalról sebeztek őt legérzékenyebben. Angyal kimutatja, mily hatások alatt s minő rendszerré fejlődtek Széchenyi eszméi az általános történetről, aztán ez eszméknek s a hazai viszonyokról való felfogásának kapcsolatáról szól, végül az egykorú és későbbi tudományos mozgalmak (Herder, Comte, Spencer, Darwin) szempontjából vizsgálja őket. E tanulmány sok új adattal világítja meg Széchenyi műveltségét s nem szakemberre nézve is érdekes olvasmány. Mindvégig lelkesen, elevenen van megírva s a szerző hatalmas anyagkészletéről éppúgy tanuskodik, mint eredeti, gyakran mély gondolatairól. A kis kötet általában egyik értékebb könyve a *Kultúra és Tudománynak*, s az olvasó, ki a jelenben kelletlenül jár, örömet fogozhat e könyv tudós szerzőjének karjába, hogy vele a multba vezettesse magát.

Hartmann János.

Prohászka Ottokár: Elbeszélések és utirajzok. (A Szent-István-Társulat kiadása.) E munka bizonyára örömet és talán nagy meglepetést is szerez a magyar olvasóközönségnek. Prohászka Ottokár nevét ugyanis a köztudat számára szónoki művészete avatta jelentőssé, amellyel egészen új, irodalmilag is igen értékes irányt indított meg a katolikus szónoklatban. A nagyközönség előtt azonban kevéssé volt ismeretes mint szépíró, aminőül pályája kezdetén tűnt fel. E kezdetet szinte egészen elfeledtette a szónoknak benne egyre kizárólagosabban és jelentősebben kialakuló egyénisége. A fentjelzett címmel most megjelent kötetnek éppen az ad különös érdekességet, hogy Prohászka Ottokár első szépírói munkásságát gyűjti össze.

Egy kialakult írói pálya távolságából annak első alkotására történő visszapillantás önkéntelenül is a vizsgálódás ama szempontjainak engedni át az elsőséget, amely azt